

зміцніла теоретична база музичних дисциплін, що у свою чергу забезпечило фундамент для розвитку і процвітання сучасної музичної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академія музичної еліти України. – К. : Музична Україна, 2004.
2. Архимович Л. Нариси з історії української музики. / Архимович Л., Каришева Т., Шеффер Т. – К. : Мистецтво, 1964.
3. Корній Л. Історія української музики. / Корній Л. П. – К. – Нью-Йорк, 2001.
4. Лисенко І. Музики сонячні дзвони. Статті, рецензії, спогади. / Лисенко І. – К. : Рада, 2004.
5. Одесская консерватория: Славные имена, новые страницы : учеб. пособ. [по истории отечественной культуры для средних и высших музыкальных учебных заведений] / [ред. Е. Н. Маркова, 1998. – 215 с.
6. Ольховський А. Нарис історії української музики. / Ольховський А. – К : Музична Україна, 2003.

УДК 373.545:371.4

І.Г. Баранюк

Кіровоградський державний
педагогічний університет

ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ ПРИРОДОЮ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО (МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ “ПОДОРОЖЕЙ У ПРИРОДУ”)

У статті досліджується методика проведення відомих “подорожей у природу”, випробуваних й описаних великим педагогом В.О. Сухомлинським. На основі аналізу його праць робиться спроба показати методи, шляхи і прийоми виховання природою як системи педагогічних засобів емоційно-естетичного впливу духовних ресурсів природи на дитину.

В статье исследуется методика проведения известных “путешествий в природу”, испытанных и описанных великим педагогом В.О. Сухомлинским. На основе анализа его трудов делается попытка показать методы, пути и приемы воспитания природой как системы педагогических средств эмоционально-эстетического влияния духовных ресурсов природы на ребенка.

The method of conducting of the known “trips in nature”, tested and described by great pedagogue V. Sukhomlynsky, is explored in this article. Grounding on the analysis of his works the author tries to show methods, ways and receptions of upbringing by nature as a system of pedagogical facilities of emotionally-aesthetic influence of spiritual nature resources on a child.

Постановка проблеми. Твори Василя Олександровича Сухомлинського сповнені розповідей та міркувань про **шляхи, методи і прийоми** виховання природою. На перший погляд, описуючи їх, розповідаючи та роздумуючи над ними, він часто повторювався. І до цих повторів треба ставитися як до важливого позитивного моменту його творчої спадщини. Річ у тім, що творча думка видатного педагога ніколи не заспокоювалася і кожне його повернення до якоїсь проблеми чи до якоїсь педагогічної дії, про які вже неодноразово

йшлося раніше, було не просто повтором, а відкриттям у вже сказаному нових смислових граней. Він часто варіював одну й ту саму думку з метою не тільки розглянути її всебічно, але й ствердити її у свідомості педагогічної громадськості як наукову істину. В. Сухомлинський пристрасно *пропагував* свої педагогічні ідеї, тому що був переконаний у їх істинності та важливості.

Часті повернення видатного вченого до одних і тих самих думок дуже важливі для сучасної педагогічної науки через те, що маркують парадигми, які є домінуючими в його педагогічній системі. Вивчення цих домінуючих, їх осмислення та проєкція на проблеми сьогоденної школи є **актуальним завданням** педагогічної науки.

Технологія виховання природою є важливою складовою педагогічної системи Сухомлинського. Вона потребує системного осмислення, тому що йдеться про розумове, моральне, естетичне і фізичне виховання, здійснюване педагогічними діями, які певною мірою пов'язані із природою.

Мета статті – дослідити методіку проведення *“подорожей в природу”*. Так називав Василь Олександрович свій головний засіб виховання природою. Виконання цього дослідження має **практичне значення**, оскільки методи, шляхи і прийоми виховання природою, які вироблені й перевірені на практиці видатним педагогом сучасності, мають стати робочим педагогічним інструментарієм кожного вчителя, особливо вчителя молодших класів.

Аналіз актуальних досліджень. Незважаючи на те, що тема виховання природою посідає винятково важливе місце в педагогічній спадщині видатного українського педагога, все ж таки у сучасній сухомлиністиці вона ще не вивчалась системно. У нечисленних публікаціях, присвячених означеній проблемі, в основному реферуються думки В.О. Сухомлинського. Найбільш усебічно виховний вплив природи розглядається в науково-методичному посібнику О.Я. Савченко *“Виховний потенціал початкової освіти”* (розділ *“Екологічне виховання”*) [4]. Епізодичні спостереження над методичними прийомами виховання школярів засобами природи знаходимо в публікаціях Т. Дяченка [2, 72 – 75] та Т. Кучай [3, 246 – 249]. Наша спроба цілісно дослідити методіку проведення *“подорожей у природу”* є першою в сучасній сухомлиністиці.

Виклад основного матеріалу. Учитель, оточений дітьми серед дерев і квітів, – знаковий образ В.О. Сухомлинського, сотні разів повторений у його фотографіях, художніх портретах, літературних творах, присвячених йому.

Зрозуміло, що такий образ утворився не випадково – його першовитоки йдуть від чисельних розповідей педагога про його подорожі з дітьми у природу.

Для В.О. Сухомлинського подорож з дітьми у природу – важливий і складний у методичному сенсі навчально-виховний захід, ставлення до якого таке ж відповідальне, як і до шкільного уроку. Більше того він був переконаний, що вивести дітей на галявину, побути з ними в лісі, у парку – справа значно складніша, ніж провести уроки. В «Серці віддаю дітям» він не раз наголошував, що багато уроків у молодших класах, в тому числі з читання та математики, він проводив на природі.

Педагог ретельно ставився до **вибору місць**, куди здійснюватимуться подорожі. Він постійно шукав у природі привабливі місця: “З кожною групою своїх вихованців я відкриваю кілька – інколи сім, інколи вісім – дев’ять чарівних куточків невимовної краси серед природи: в лісі, в полі, на берегах озера, річки, ставка, в густих заростях лугових чагарників, у балках і дібровах” [5, 298]. Вибрані ландшафти повинні бути наділені певними естетичними якостями – без цього просто неможливо здійснити педагогічний задум, який полягає у тому, щоб діти емоційно сприйняли природу і щоб емоційність ця набула естетичного забарвлення. “Я веду дітей у ці куточки, – продовжує свою розповідь В.О. Сухомлинський, – в періоди найяскравішого розквіту або такого ж яскравого згасання природи – напровесні, весною, влітку, восени. Ми тут мало говоримо, і коли я що пояснюю, то кожне слово сповнюється тут глибокого смислу. Ми милуємося природою, і те, що в кожного з нас у ці хвилини відкриваються серця назустріч красі, здружує нас, ми ніби вперше бачимо один в одному ті рисочки, яких ми раніше не помічали. Тут у ці хвилини зерна любові дають буйні пагони” [5, 298].

Глибока змістовність цього уривка полягає у характеристиці того винятково важливого моменту у спілкуванні дітей із природою, який є ідеальним щодо досягнутого виховного ефекту.

Краса природи викликала у дітей духовне піднесення, збудивши все добре, що дрімало в їх думках. Під впливом краси діти зблизилися один з одним, відкрилися один одному своїми найкращими рисами. І це підняло їх до найвищого, найшляхетнішого людського почуття любові. Повторимо його вислів: “У ці хвилини зерна любові дають буйні пагони”. Ці слова стануть більш зрозумілими, якщо візьмемо до уваги, що подібні стани емоційного переживання краси не є проминуцими, а зберігаються як емоційна, а точніше

емоційно-естетична пам'ять, яка не тільки входить до свідомості як її складова, але й починає діяти як своєрідний детермінантний чинник, який "працює" на ошляхетнення душі. Ті куточки краси у природі "дитина повинна побачити, відчутти, зрозуміти, зберегти назавжди у своєму серці. Це сама сутність виховання емоційної пам'яті – пам'яті на прекрасне не тільки у природі, але й у людині. Від того, як у роки дитинства розвивається пам'ять на прекрасне, значною мірою залежить здатність захоплюватися і зневажати, любити і ненавидіти" [3, 178].

У цьому випадку В.О. Сухомлинський знову-таки змодельював вплив краси природи на дитину, вплив, який формує у ній "пагони любові", які є пагонами добра і людяності.

Необхідно зрозуміти, що ця модель спрацьовує лише у тому випадку, якщо педагог зуміє вибрати для "подорожі у природу" такий "куточок природи", такий ландшафт, який був би наділений **енергією естетичного впливу**. У реальному існуванні такої енергії не варто сумніватися. "Особливості природи, що впливають на естетичну чутливість людини, – пише відомий учений-географ, письменник та живописець Д. Арманд, – ми називаємо духовними ресурсами природи, оскільки вони підносять дух людини, благотворно впливають на її психіку, надають бадьорості, життєрадісності, посилюють творчі здібності" [1, 7]. Він пропонував здійснювати так звану *ландшафтотерапію*, тобто оздоровлення людей завдяки позитивним емоціям, які з'являються унаслідок споглядання чудових пейзажів. Ідеться про використання естетичних ресурсів природи.

Учителіві потрібно вміти вибирати не тільки **куточки краси**, але й "хвилини краси" [3, 178]. Найбільш енергетичними щодо здатності справляти емоційно-естетичний вплив на дитину він справедливо вважав межові моменти доби: захід сонця – як перехід дня у ніч та схід сонця – як перехід ночі у день. В.О. Сухомлинський неодноразово описував, як він разом з дітьми милувався власне вечірньою або вранішньою природою. Те, що вплив природи саме у ці години є найбільш вражаючим, засвідчує багато прикладів з пейзажної лірики та живопису. Згадаймо бодай молитовне звернення Ліни Костенко до вечірнього сонця: "Вечірнє сонце, дякую за день! Вечірнє сонце, дякую за втому. За тих лісів просвітлений Едем і за волошку в житі золотому". Вибираються В.О. Сухомлинським не тільки найбільш вражаючі години доби, але й пори року, про які він говорить як про "періоди найяскравішого розквіту

або такого ж яскравого згасання природи – напровесні, весною, влітку, восени”.

Загальноновизнано й тисячі разів підтверджено митцями, які є живими *індикаторами* краси природи та її здатності збуджувати естетичні емоції та навіювати філософські смисли, що природа вражає не тільки в години свого розквіту, але й у пору згасання. “Справжнє свято для дітей – цвітіння садів” [3, 179], і тут їх легко можна зрозуміти. (До речі, замилування квітучими садами в Павлиші чимось подібні до буквально культового захоплення японцями цвітінням сакури). Проте В.О. Сухомлинський привчав дітей приглядатися до природи, коли вона перебувала в буденних станах. Своєрідна краса оголеного осіннього лісу, покритих памороззю полів, імла січневих вечорів – до всього цього, як і до багато чого іншого, привчав дітей звертати увагу педагог.

Одним із відкриттів видатного педагога є **метод тестування природою**. Тут він виходив з того, що “виховувати – це насамперед **знати** дитину, а щоб знати – треба постійно бачити, вивчати. Без знання дитини, без глибокого розуміння всієї складності явищ, які відбуваються у її душі, виховання стає сліпим і тому беззмистовним” [2, 204]. Звичайно, досвідчений педагог уміє різними шляхами пізнавати характер дитини, її здібності, особливості внутрішнього світу. В.О. Сухомлинський був переконаний, що пізнавати індивідуальні особливості психіки дитини, проникати в її духовний світ – “це означає бачити взаємодію дитини з навколишнім світом, з речами і явищами, з людьми, із силами природи” [2, 204]. Ось чому під час перших (особливо!) подорожей у природу педагог спостерігав за тим, як вони її сприймають, як реагують на її красу, як узагалі поведуться. Закликав інших: “Найголовніше – спостерігайте, спостерігайте і ще раз спостерігайте. Спостерігайте, як взаємодіють два світи – світ навколишньої природи, праці, суспільних відносин і внутрішній духовний світ людини. Спостерігайте, **як** дитина думає і переживає, **якими** складними, часом звивистими шляхами пробивають собі дорогу струмочки думки в її голові. Умійте читати найтонші порухи думки, почуттів, переживань у кожному русі дитини і особливо в її очах” [5, 214]. Професіоналізм педагога якраз і виявлятиметься в умінні спостерігати, як дитина сприймає навколишній світ, а також в умінні на основі спостережень змодельювати індивідуальний педагогічний підхід до дитини. В.О. Сухомлинський навів кілька прикладів, як за допомогою спостережень визначаються психофізіологічні особливості світосприймання дитини з

подальшим моделюванням психолого-педагогічного підходу до її навчання і виховання. Сестри-близнята Надійка і Люба С. по-різному сприймали чудову картину природи – осяяне сонцем квітуче поле конюшини. Люба дивиться на цю картину із захопленням і замилюванням. Зовсім інакше сприймає квітуче поле Надійка. В її очах – напруження думки. Вона приглядається до квіток, уважно спостерігає за бджолою, яка бере з квітки мед, пилок. “Я переконався, – пише В. Сухомлинський, – що в Люби сприймання і мислення образно-художнє, а в Надійки – дослідницьке, математичне” [2, 215].

Педагог звертає особливу увагу на проблемних дітей – саме такими є діти, які **ніяк** не реагують на красу природи. Причини, як зауважує педагог, можуть бути різними. Одні перенасичені домашніми враженнями, бо росли в тепличних умовах, “**не бачили природи**, не зустрічали сходу сонця, не переживали очарування світосяйними літніми вечорами” [2, 210]. Інший хлопчик не реагує на природу через украй слабку пам’ять та уяву. Професіоналізм учителя за В.О. Сухомлинським якраз і полягає у тому, щоб, спостерігаючи за особливостями сприймання дітьми природи, здійснювати педагогічне тестування з подальшим моделюванням системи педагогічних дій.

Отже, учитель вивів дітей на природу. І тут необхідно обов’язково прислухатись до порад В.О. Сухомлинського, який рекомендував дати дітям свободу у спілкуванні з природою. “Чи доводилося вам вивести сорок малюків із задушливого класу в сад або на зелену галявину, або в ліс?” [2, 215], – запитує педагог. І радить: дайте волю дітям. Їх не тільки важко, але й неможливо утримати. Щоправда, кожної хвилини треба знати, де знаходяться діти і що вони роблять. “Коли дитина опиняється віч-на-віч з природою, коли перед нею відкривається світ дивних, цікавих речей, – дайте волю дитячим вчинкам, саме через вчинки ви найкраще зможете спостерігати, як сприймає навколишній світ кожна дитина, **що** вона бачить, **як** вона думає” [2, 215]. Порада В.О. Сухомлинського є дуже важливою, бо треба зрозуміти психологію дитини: якщо під час подорожі у природу вона буде скута вимогами вчителя на зразок “не бігай”, “не галасуй”, “туди не ходи”, “цього не роби” тощо, то в умовах такої несвободи вона ніколи не відкриє для себе дивосвіт природи. Сприймання краси, у тому числі й краси природи, можливе лише за умови внутрішньої свободи дитини.

Перед учителем, який керує подорожжю у природу як важливим педагогічним актом, постає низка інших завдань, серед яких одним із перших

за значущістю є педагогічна мета створити таку ситуацію, коли б діти пережили **подив** як особливий стан емоційної піднесеності, викликаний раптовим відкриттям для себе якогось вражаючого за красою моменту. В.О. Сухомлинський узагалі надавав станам емоційної піднесеності величезного, у певному розумінні навіть ключового значення в активізації розумових та духовних можливостей дитини. “Спостерігаючи за емоційним станом дітей після “подорожей” у природу, – пише педагог, – я щоразу все більше переконувався у справедливості древньої мудрості: мислення починається з подиву. <...> Діти переживали велике духовне піднесення. В їхніх очах спалахували вогники радісного збудження. Зникла байдужість, з’являвся інтерес до предмета вивчення. <...> Я ділився своїми спостереженнями з досвідченими вчителями початкових класів, і ми назвали цю роботу *емоційним пробудженням розуму*” [4, 124-125].

Подив перед красою природи – це поштовх, який збуджує розум і душу. Його слід залишитися в емоційній пам’яті людини надовго, а може, й на все життя. Він може виникнути сам по собі, без втручання педагога. Проте “підвести” дітей до такого емоційного спалаху, посприяти йому – відповідальне завдання вчителя. При цьому вирішальне значення, як уже відзначалось, відіграє точний вибір “місця і часу” проведення подорожі у природу.

Один з найбільш ефективних прийомів, який змушує дітей уважніше вдивлятися і відповідно глибше сприймати навколишній світ, полягає у тому, щоб дати дітям можливість малювати природу з натури. В.О, Сухомлинський виводив дітей на такий собі **“пленер”**, коли вони, перебуваючи на повітрі, захоплено малювали те, що їм подобалося. Діти давали волю своїй фантазії, і вчитель не стримував їх, не вимагав правдоподібності, бо був переконаний, що “творчість дітей – глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини” [4, 54]. І знову ж таки, приглядаючись до педагогічного прийому, який умовно назвемо “діти на пленері”, важливо відзначити його педагогічну поліфункціональність. Діти уважно вдивлялися у предмети свого зображення, розвивали власну фантазію (уяву), виробляли елементарні навички живописного відтворення світу, вчилися бачити і відчувати кольори та пропорції, а головне – вони робили це натхненно, радісно, мобілізуючи при цьому всі свої творчі можливості. Радість творчості – особливий стан, сказати б, психофізіологічного напруження дитини, коли її

духовно-інтелектуальне визрівання набуває особливої інтенсивності. “Вчителям початкових класів, – пише В.О. Сухомлинський, – з приводу прийому “діти на пленері”, – я радив: учіть дітей законів пропорції, перспективи, розмірності – все це добре, але водночас дайте простір і для дитячої фантазії, не ламайте дитячої мови казкового бачення світу...” [7, 55].

Якщо прийом “діти на пленері” давав змогу спрямувати *зорову увагу* дітей на природу, інтенсифікувати їх творчі сили, то прийом, а точніше система прийомів **“слухаємо музику природи”** не тільки настроював слух дитини на сприймання розмаїття звуків, що йшли від природи, але й призвичаював слухати ті звуки як музику, тобто особливий звуковий лад, сприймання якого викликало естетично забарвлені емоції.

Тема **виховання музикою природи** є настільки тонко і водночас ґрунтовно розробленою В.О. Сухомлинським, і її висловлено в настільки довершеній формі, що відповідні сторінки книжки “Серце віддаю дітям” потрібно віднести до найвищих, вершинних досягнень педагогічної науки про естетичне, а отже, духовне виховання дітей молодшого шкільного віку. І знову ж таки, джерела такого творчо-наукового успіху треба вбачати у вражаючій здатності В.О. Сухомлинського чути музику природи – мелодій весняного лісу, літнього степу, осіннього саду. У дзюрчанні весняних струмочків, у цвітінні пролісків, у звучанні бджолиних арф, у “білому розливі яблунь і груш”, в імлі січневих вечорів, у сьайві снігів під місяцем, у вихорі хурделиць, у потріскуванні криги на ставу він сам учував музику і в цьому виявилася ще одна грань його видатного мистецького обдарування. І цей природний дар виявився настільки потужним, що, шукаючи аналогії у літературно-мистецькому світі, виходиш на такі знакові постаті, як “сонячнокларнетний” Павло Тичина з його геніальною здатністю не тільки слухати, але й виражати засобами слова власне музичне світобачення, як литовський митець Чюрльоніс – творець картин-пейзажів, які звучали музикою. Таке порівняння знову-таки повертає нас до проблеми професіоналізму вчителя молодших класів, який, якщо підходити до нього за найвищими мірками, заданими самим В.О. Сухомлинським, потребує високої культури музичного світосприймання. Йдеться про необхідність розвивати “мистецьку” складову педагогічного таланту вчителя, яка об’єктивно та органічно йому (педагогічному таланту) властива. Тому становлення професіоналізму вчителя початкової школи, яке ще починається у студентські роки, має відбуватися з усвідомленням необхідності розвивати в майбутнього

педагога як його мистецько-творчих здібностей (а вони, як відомо, певною мірою притаманні всім людям), так і мистецтвознавчої освіченості, без якої неможливо естетично сприймати природу, бачити її красу та насолоджуватися нею. Водночас треба розуміти, що мистецтвознавча освіченість допомагає педагогу відкривати дітям красу природи за допомогою слова.

Методика *слухання музики природи* як педагогічного прийому, розробленого В.О. Сухомлинським, складається з кількох взаємопов'язаних дій.

Перша дія – це безпосереднє **слухання природи**. Педагог, виводячи дітей на природу, навчав їх вслухатися в її звуки, якими є спів жайворонка та солов'я, щебіт пташок у лісі, гудіння “працюючих” у пору цвітіння садів бджіл, “дзижчання кошлатого джмеля” [4, 64], шум теплого літнього дощу, завивання лютневої заметілі... Проте В.О. Сухомлинський цим не обмежувався, відкривав дітям музику “мовчазної” природи, коли її сприймання нагадує сприймання “музичного живопису” Чюрльоніса. “У тихе надвечір'я ми пішли на луг. Перед нами – замріяні верби в ніжному листі, у ставу відбилося бездонне небо, у чистій блакиті летіли ключі лебедів. Ми прислухалися до музики прекрасного вечора” [4, 68]. В.О. Сухомлинський живописує словом пейзаж, що випромінює настроєвість, яка під час відповідного сприйняття починає звучати музикою. Спрацьовує зв'язок: настрої, естетично забарвлена емоція – музика. Звичайно, дітям ще не під силу повноцінно сприймати музику “мовчазної природи”, тому педагог все-таки звертав їх увагу на окремі, ледь проявлені звуки – і то був один із прийомів, який допомагав глибше відчувати “настрої” природи, який починав звучати музикою. “Ось десь на ставу пролунав дивний звук – неначе хтось легенько торкнувся клавіші фортепіано, здавалося, зазвучав став, зазвучали береги і блакитне небо (пригадаймо Павла Тичину: “І дзвенить ріка, мов музика” – І.Б.). “Що це таке?” – прошепотів Ваня. – Це музика весняних лугов, кажу дітям” [4, 68]. З метою закріпити в дитячій пам'яті цей чудовий стан природи В.О. Сухомлинський удається до прийому, спрямованого на те, щоб збудити яскраві уявлення, асоціативно пов'язати *естетично енергетичний* стан природи з казковою образністю. “У ставу ви бачите віддзеркалення блакитного небозводу, – починає своє “казкове” пояснення “музики весняних лугов” педагог. – На великій глибині – величезний дзвін з кристалю. Там, у чудовому палаці, живе красуня Весна. Золотим молоточком торкнулася вона кришталевого дзвону – і покотилася луна лугами” [4, 68 – 69].

Друга група педагогічних прийомів полягала у тому, щоб поступово

привчати дітей слухати власне музику. Слухали музику, як правило, класичну, але доступну для дітей завдяки своїй природонаслідувальності (наприклад: “Політ джмеля” з опери “Казка про царя Салтана” М. Римського-Корсакова, “Пісня жайворонка” П. Чайковського) або добре увиразненій настроєвості, що виражає різні стани природи (наприклад: “Осінь пісня” П. Чайковського). При цьому педагог намагався зблизити враження музичні зі враженнями від природи. Як приклад: діти, сидячи на зеленому лужку, слухають записану на плівку мелодію “Політ джмеля”, діляться своїми враженнями від почутого – це необхідно для більш осмисленого сприймання музики. А вже після того гуртом ідуть до квітучої медоносної трави, де “слухають бджолину арфу, дзижчання джмеля. Ось він, великий, волохатий, то піднімається над квіткою, то опускається. Діти в захопленні: адже це майже така сама мелодія, яку вони тільки що слухали, але в музичному творі є якась своєрідна краса, яку композитор підслухав у природі й передав нам. Дітям хочеться ще раз почути записану на плівку мелодію” [4, 64].

Музика супроводжувала життя дітей у “Школі радості”. Щоправда, її слухання було дозованим – тут В.О. Сухомлинський дотримувався принципу поступовості. Проте в зимові дні, коли була заметіль, репертуар значно розширювався – тоді сиділи у шкільній кімнаті і слухали мелодії П. Чайковського, Є. Гріга, Ф. Шуберта, Р. Шумана. “Я ніколи не забуду першої зими “Школи радості”. Якби не музика, не фантазія, не творчість, теплий затишний клас швидко б набрид. Музика сповнювала світ, що оточував нас надзвичайною чарівністю. В імлі січневих вечорів, у сяйві срібних килимів під місяцем, у вихорі хурделиць, у потріскуванні криги на ставу – скрізь ми бачили казкових істот, створених нашою уявою” [7, 68].

В.О. Сухомлинський вірив у музику як тонкий інструмент виховання людяного в людині. За своєю ефективністю цей інструмент порівнювався з іншим, чи не найбільш ефективним, на думку видатного педагога, інструментом, – словом. “Музична мелодія виховує душу, олюднює почуття. В музиці, як і в слові, виражається справді людське. Розвиваючи чутливість дитини до музики, ми облагороджуємо її думки, поривання. Завдання полягає у тому, щоб музична мелодія відкрила в кожному серці життєдайне джерело людських почуттів. Як у живому, трепетному слові рідної мови, так і в музичній мелодії перед дитиною розкривається краса навколишнього світу. <...> Дитинство так само неможливе без музики, як неможливе без гри, без казки” [4, 72].

“Музика – уява – фантазія – казка – творчість – така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили”, – у цих словах Василя Олександровича приховується основний *методичний код* виховання засобами музики.

Поки що ми вели мову про музичне виховання у “Школі радості”. Такими самими виховними засобами В.О. Сухомлинський керувався і тоді, коли випускники “Школи радості” проходили чотири класи початкової школи. Тільки до музичної, переважно природонаслідувальної, класики почала додаватися і пісня – “Зоре моя вечірняя” Я. Степового, “Зозуля” А. Аренського, “Сорока”, “Дитяча пісенька” П. Чайковського та ін.

Висновки.

1. Методика проведення “подорожей у природу” вимагає від учителя високого професіоналізму. Щоб розкрити красу природи, викликати в дітей подив, необхідно вміло вибрати такі куточки природи, які були б наділені енергією естетичного впливу. Важливо під час подорожей проводити тестування дітей на здатність сприймати красу природи.

2. Дитина, займаючись малюванням чи то на пленері, чи то відтворюючи природу з пам’яті і нестримно фантазуючи при цьому, виробляє здатність уважніше вдивлятися у природу. Вслуховування у музику природи розширює ще один “канал сприймання” дитиною навколишнього світу. Водночас паралельно зі вслуховуванням у музику природи відкривається вироблення перших навичок сприймання творів музичного мистецтва, що виражали емоційно-естетичні стани природи.

3. Виховання красою природи, живописання словом, гра фантастичних уявлень, творення казки, малювання на пленері, слухання музики природи паралельно зі слуханням природо наслідувальної взагалі природо виражальної, тобто такої, що виражає настрої природи, музичної класики – усе це утворює систему взаємодоповнювальних і взаємостимулюючих педагогічних засобів, які формують у дитини молодшого шкільного віку благодатну основу, без якої фактично неможливе її подальше успішне розумове, моральне та естетичне зростання.

Перспективи подальших досліджень проблеми виховання природою у творчій спадщині В.О. Сухомлинського вбачає у розробленні таких проблем:?
1) необхідно розглянути виховання красою природи як важливу складову естетичного та патріотичного виховання педагогічної системи видатного гуманіста-педагога; 2) надзвичайно важливо дослідити методику мовленнєвого

розвитку дитини під час сприймання природи – йдеться про “оживлення” слова, його наповнення конкретно-образним змістом; 3) актуальним завданням є порівняння виховних засобів виховання природою, розроблених В.О. Сухомлинським, із подібними засобами, які практикуються у школах Японії, де вихованню красою природи надають великого значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арманд Д. Нам и внукам. / Арманд Д. – М. : Мысль, 1966. – 252 с.
2. Дяченко Т. В.О. Сухомлинський про виховання у дітей бережливого ставлення до природи / Т. Дяченко // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 78 (1). – С. 72 – 75.
3. Кучай Т. Проблема екологічного виховання у творчості В.О, Сухомлинського та втілення його ідей в едукативний процес школи / Т. Кучай // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 78 (1). – С. 246 – 249.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. / Савченко О. Я. – К. : СПД Цудзинович Т.І., 2007. – 204 с.
5. Сухомлинський В. О. На нашій совісті – людина / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – 639 с.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 1. – 654 с.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – 670 с.
8. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – 639 с.

УДК 371.15:378.124(5)

О.В. Бобракова

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С. Макаренка

ПРОФЕСІЯ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ (АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКИЙ ВИМІР)

У статті аналізується досвід країн азійсько-тихоокеанського регіону щодо модернізації їх освітньої галузі з урахуванням глобалізації світового співтовариства; також проголошується, що професія викладача спрямована на розв'язання суспільних проблем і має на меті актуалізацію потенціалу знань, умінь і навичок особи в різних сферах життєдіяльності.

В статье анализируется опыт стран азиатско-тихоокеанского региона в плане модернизации их системы высшего образования с учетом глобализации мирового сообщества; также подчеркивается, что профессия преподавателя ориентирована на решение общественных проблем и предполагает актуализацию потенциала знаний, умений и навыков в разных сферах жизнедеятельности.

The author analyzes the experience of countries in the Asia-Pacific region in terms of modernization their systems of higher education in the globalization world community. The article stresses that the profession of teacher focuses on important public issues and aim to update knowledge and skills in different spheres of life.